קדשי קדשים. לאילו נשחטו בצפון. בגמ' יליף טעמא: **גמ' אמר רבי יוחנן אומר היה רו.** גמרא גמיר לה רבי יוחנן: **מאי לאילו.** הא דלאי בצפון נשחט: **אלא מעתה רו.** קס"ד דרבי זירא דממתני' גמיר לה רבי יוחנן להא דאומר היה רבי יוסי: **מודה רבי יוסי ברבי יהודה.** אע"פ שמכשיר למזבח [ו] מחליו לצפון מודה הוא שאם שחטו כנגד אותו מקום מתחתיהם בקרקע פסולות [א]. ולקמיה מפרש היאך יכול לשחוט תחת המזבח: **א"ל.** רב אסי הכי אמר ר' יוחנן כו' כלומר אומר היה רבי יוסי דקאמר ר' יוחנן לעיל לאו ממתני' גמר אלא הכי גמר לה מרבותיו ומתניתין לאו במקום מזבח פליגי דתניא רבי יוסי כולה בצפון ור' יוסי בר' יהודה נימא חליו לפון [ז] אלא מדרשא [ח] דקרא: ה"ג **כולו לעולה וכולו לשלמים.** כולו ראוי לשחיטת עולה דקדושת צפון עליו מגזירת הכתוב וכולו ראוי לשלמים שהשלמים כשירין אף בצפון מק"ו בפירקין דלעיל (דף נה.): **דדחיק לה מקום.** שמקומן קטן ודחוק שאין כשר לה אלא צפון ופעמים שהעולות מרובות ולר להם המקום והכשיר [ט] להן הכתוב רחש המזבח: **מאי כנגדן בקרקע.** הא ליכא לפרושי כנגדן בראפה למזרח המזבח ובמערבו דאם כן לא הוה קשיא מילתא לרב אסי לעיל דמהכא ליכא למילף דלית ליה לרבי יוסי ברבי יהודה חלי המזבח עומד בצפון דאפילו [י] הוא צפון נמי פסיל ליה לרבי יוסי [ברבי יהודה] ואפילו סמוך לכותל העזרה צפוני פוסל אם משוך מכנגד זויות [יא] המזבח לפונה למזרח או למערב דדייקינן [יב] על ירך דכתיב בפ"ב (לעיל כ.) אי זהו צפון מקיר מזבח צפוני עד כותל עזרה צפונית כנגד המזבח ועד כותל העזרה צפוני ומכנגד מכנגד המזבח לפונה למזרח [יג] דילפינן מינה דמקום המזבח לאו בצפון הוא תחתיו קאמר ומאי היא: **אי נימא.** אם שחטו על כניסת הסובב והיסוד הלי לאו כנגדן הוא אלא מזבח ממש ומכשר בה רבי יוסי בר' יהודה דקתני מחלי המזבח לצפון [יד]: **ליפין.** אולמים מרקמלו"ט [טו]: **דבלריה בלורי.** אם נמלך [טז] לקצר את המזבח [יז] ונשאר מחצה של צפון פנוי ושחט שם פסולות ואע"ג דיכך הוא פסיל ליה אלמא סבירא ליה בדרוש [יח] עזרה הוא דאי לא אמאי פסיל ליה: **אפשר איתא להא דר' יוחנן.** דאמר אומר היה רבי יוסי כוליה מזבח בצפון קאי ולא תניין לה שום רמז במשנה בששה סדרים: **דק ואשכח.** במשנת [יט] תמיד: **בירורו משם.** מדיר העצים: **עלי תאנה יפין.** בשל תאנה היו רגילין. וטעם אגדה הוא שבו היתה תקנה לאדם הראשון ועשו [כ] להם חגורות (בראשית ג): **מערכה שניה של קטרת.** אצל מערכה גדולה היו מסדרין מערכה קטנה ליטול ממנה גחלים להכניס על מזבח הפנימי שאשה קנין לכל בקר וערב להקטיר עליהם קטרת ובמסכת יומא בפרק טרף בקלפי (דף מה:) בסופיה יליפינן מקרא דעל מזבח החיצון צריך להיות מערכה לכך: **לנגד** [כא] **מערבית דרומית.** של מזבח ומשוך לצד צפון להרחיקו מן הקרן ד' אמות. וטעם מפרש לקמיה מאי שנא [כב] הקרן זה ומ"ט מושכו הימנה ולצפון ד' אמות: **משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות** גרס. וכן מלינו בסדר המשנה במשנת [יט] תמיד: **באומד חמש אמין גחלים.** לפי אומד ה' אמין גחלים היו נותנין אם עליהם כך שיעורו לחתות בתוכו בראש המזבח אחוז [כג] חלק מחתה של אמה לר' יוסי דאמר בסדר יומא (דף מג:) בכל יום חותה בשל אמה ומערה בתוך ג' קנין: **ונשאם.** היו מסדרין אם לפי אומד ח' אמין לפי שצריך להקטיר הבזיכין על מזבח החיצון שעל מזבח הפנימי אין הקטר אלא של קטרת שחרית וערבית כדכתיב לא תעלו עליו קטרת זרה וגו' [שמות ל]: **ומאי אימנא.** מהו הסימן [כד] שהוקבע להם למערכה שניה והקטרת הבזיכין קרן מערבית דרומית ומשוך ארבע אמות מן הקרן ולצפון: רבי

קדשי קדשים ששחטן בראש המזבח [ו] רבי יוסי אומר [א] כאילו נשחטו בצפון ר' יוסי בר' יהודה אומר מחצי המזבח ולדרום בדרום מחצי המזבח ולצפון בצפון: **גמ'** אמר רב אסי א"ר יוחנן אומר היה ר' יוסי [ב] כוליה מזבח בצפון קאי ומאי כאילו מהו דתימא בעינן על ירך וליכא קמ"ל אמר ליה רבי זירא לרב אסי אלא מעתה לר' יוסי ברבי יהודה הכי נמי דחציו בצפון וחציו בדרום וכי תימא הכי נמי והא את הוא דאמרת משמיה דרבי יוחנן מודי רבי יוסי בר"י שאם שחטן כנגדן בקרקע פסולה [א] אמר ליה הכי קאמר רבי יוחנן שניהם מקרא אחד דרשו [1] וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך ר' יוסי סבר כולו לעולה וכולו לשלמים ורבי יוסי בר' יהודה סבר חציו לעולה וחציו לשלמים דאי ס"ד כולו לעולה כשר השתא כולו לעולה כשר כולו לשלמים מיבעיא ואידך איצטריך ס"ד אמינא עולה הוא דדחיק ליה מקום אבל שלמים דלא דחיק ליה מקום אימא לא קמ"ל גופא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן מודי רבי יוסי ברבי יהודה שאם שחטן כנגדן בקרקע פסולות [א] אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא מאי כנגדן בקרקע אילימא אמה יסוד אמה סובב האי גופיה מזבח [ב] הוא ועוד מאי כנגדן בקרקע [ג] וכ"ת [ד] דעביד מחילות בקרקע ושחיט בהו וכי האי גוונא מי הוי מזבח והתניא [1] מזבח אדמה תעשה לי [ג] [ב] שיהא מחובר מאדמה [ה] שלא יבננו לא על גבי מחילות ולא על גבי כיפין לא צריכא דבצריה בצורי אמר רבי זירא אפשר איתא להא דרבי יוחנן ולא תנינא לה במתני' נפק דק ואשכח [ד] דתנן [ג] בירורו משם עצי תאינה יפים לסדר מערכה שניה של קטרת כנגד קרן מערבית דרומית משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות באומד חמש סאין גחלים ובשבת באומד שמונה סאין גחלים ששם היו נותנין שני בזיכי לבונה של לחם הפנים ומאי סימנא רבי יוסי היא דתניא

קדשי קדשים ששחטן בראש המזבח [ו] מדלורייתא שוחט לכתחלה כלדרשינן מוזבחת עלין ושמא הא דנקט דיעבד מדרבנן שלא תרצץ גלגלים [ז]: **כולו לשלמים.** ואע"ג דקסבר ליה כולו מזבח בצפון קאי [ח] אפילו הכי [ט] איצטריך לן לעולי קרא להכשיר צפון לשלמים דמהכא לא נפקא דעל המזבח גזירת הכתוב הוא כי היכי דמכשר רבי יוסי ברבי יהודה מחליו ולצפון לעולה אע"ג דכנגדן בקרקע פסולות דדרוש הוא אלא דעל המזבח גזירת הכתוב: **משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות.** כגולה שמעתא משמע דגחלים דיום הכפורים צריך ליקח כנגד הפתח ולריך לומר דהיינו לכתחילה אבל דיעבד כשר אפילו דהאי גיסא ודהאי גיסא כדאמר בפרק טרף בקלפי (יומא מה: מו. ע"ש ד"ה אבל) ואיצטריך מעל המזבח ואיצטריך מלפני ה' ואת"ת מהיכא תיתי עיכובא דאיצטריך קרא לאכשורי בדיעבד אין [ט] זה בדבריה [כ] הנעשים [כא] בנגדי נגן לא בפנים ולא בחוץ ובין לרבי יהודה ובין לרבי נחמיה [1] ליכא עיכובא וי"ל דאיצטריך משום דצורך פנים כפנים דמי כקטורת שחפנה קודם שחיטת הפר שלא עשה ולא כלום [מ] [כב] דחוקה כתיב בה (ויקרא טז) דצורך פנים כפנים דמי ואת"ת הכא משמע דלא מקרי לפני ה' אלא במערב וכן גבי נר מערבי בפ' שתי הלחם (מנחות דף לח:) ואילו בסוף כל המנחות [באות מלה] (שם סח.) אמרינן לפני ה' במזרח גבי תנופת לוג שמן של מצורע ואשמו וכן גבי שחיטה כתיב לפני ה' ושריא בכל מקום בעזרה וי"ל דשחיטה ותנופת לוג אשם כתיב לפני ה' למעוטי בחוץ דתנופת אשם מחיים אצל גבי גחלים כתיב (ויקרא טז) מעל המזבח וגרות היו בהיכל אם כן לפני ה' למה לי לאו [ל] משום דבעינן במערב ומיהו קשה דבהוא שמעתא דכל המנחות באות מלה (גם זה שם) פריך עלה והאמרת במערב [לא] לפני ה' פי' גבי הגשת מנחה בפירקין (דף סג:) ובריש הקומץ רבה (מנחות דף יט:) ומשני הני מילי מנחות דאיקרי חטאת וחטאת טעונה יסוד וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד אצל הכא לפני ה' קרינא ביה משמע דאי לא בעיא יסוד הוה מכשרנא קרן דרומית מזרחית להגשה ואע"ג דכתיב לפני ה' [לב] וגראה לי ברו"ך [לג] דאי לא כתיב לפני ה' בהגשת מנחה אע"ג דכתיב בה אל פני המזבח דהיינו דרוש וגם איתקש לחטאת העוף ליסוד אכתי [לד] אמינא לגד דרוש באמה של יסוד רחוק מקרן מערבי אבל קשה אלא היקשא לחטאת [לה] בעינן ליסוד מערב כיון דכתיב לפני ה' לגלות מערב כמו גבי גחלי יום הכיפורים וגם כתיב פני המזבח דמשמע דרוש וכן איתא לקמן בפירקין [לו] (דף סג:). ברו"ך:

קדשי קדשים. בגמ' יליף טעמא: **גמ' אמר רבי יוחנן אומר היה רו.** גמרא גמיר לה רבי יוחנן: **מאי לאילו.** הא דלאי בצפון נשחט: **אלא מעתה רו.** קס"ד דרבי זירא דממתני' גמיר לה רבי יוחנן להא דאומר היה רבי יוסי: **מודה רבי יוסי ברבי יהודה.** אע"פ שמכשיר למזבח [ו] מחליו לצפון מודה הוא שאם שחטו כנגד אותו מקום מתחתיהם בקרקע פסולות [א]. ולקמיה מפרש היאך יכול לשחוט תחת המזבח: **א"ל.** רב אסי הכי אמר ר' יוחנן כו' כלומר אומר היה רבי יוסי דקאמר ר' יוחנן לעיל לאו ממתני' גמר אלא הכי גמר לה מרבותיו ומתניתין לאו במקום מזבח פליגי דתניא רבי יוסי כולה בצפון ור' יוסי בר' יהודה נימא חליו לפון [ז] אלא מדרשא [ח] דקרא: ה"ג **כולו לעולה וכולו לשלמים.** כולו ראוי לשחיטת עולה דקדושת צפון עליו מגזירת הכתוב וכולו ראוי לשלמים שהשלמים כשירין אף בצפון מק"ו בפירקין דלעיל (דף נה.): **דדחיק לה מקום.** שמקומן קטן ודחוק שאין כשר לה אלא צפון ופעמים שהעולות מרובות ולר להם המקום והכשיר [ט] להן הכתוב רחש המזבח: **מאי כנגדן בקרקע.** הא ליכא לפרושי כנגדן בראפה למזרח המזבח ובמערבו דאם כן לא הוה קשיא מילתא לרב אסי לעיל דמהכא ליכא למילף דלית ליה לרבי יוסי ברבי יהודה חלי המזבח עומד בצפון דאפילו [י] הוא צפון נמי פסיל ליה לרבי יוסי [ברבי יהודה] ואפילו סמוך לכותל העזרה צפוני פוסל אם משוך מכנגד זויות [יא] המזבח לפונה למזרח או למערב דדייקינן [יב] על ירך דכתיב בפ"ב (לעיל כ.) אי זהו צפון מקיר מזבח צפוני עד כותל עזרה צפונית כנגד המזבח ועד כותל העזרה צפוני ומכנגד מכנגד המזבח לפונה למזרח [יג] דילפינן מינה דמקום המזבח לאו בצפון הוא תחתיו קאמר ומאי היא: **אי נימא.** אם שחטו על כניסת הסובב והיסוד הלי לאו כנגדן הוא אלא מזבח ממש ומכשר בה רבי יוסי בר' יהודה דקתני מחלי המזבח לצפון [יד]: **ליפין.** אולמים מרקמלו"ט [טו]: **דבלריה בלורי.** אם נמלך [טז] לקצר את המזבח [יז] ונשאר מחצה של צפון פנוי ושחט שם פסולות ואע"ג דיכך הוא פסיל ליה אלמא סבירא ליה בדרוש [יח] עזרה הוא דאי לא אמאי פסיל ליה: **אפשר איתא להא דר' יוחנן.** דאמר אומר היה רבי יוסי כוליה מזבח בצפון קאי ולא תניין לה שום רמז במשנה בששה סדרים: **דק ואשכח.** במשנת [יט] תמיד: **בירורו משם.** מדיר העצים: **עלי תאנה יפין.** בשל תאנה היו רגילין. וטעם אגדה הוא שבו היתה תקנה לאדם הראשון ועשו [כ] להם חגורות (בראשית ג): **מערכה שניה של קטרת.** אצל מערכה גדולה היו מסדרין מערכה קטנה ליטול ממנה גחלים להכניס על מזבח הפנימי שאשה קנין לכל בקר וערב להקטיר עליהם קטרת ובמסכת יומא בפרק טרף בקלפי (דף מה:) בסופיה יליפינן מקרא דעל מזבח החיצון צריך להיות מערכה לכך: **לנגד** [כא] **מערבית דרומית.** של מזבח ומשוך לצד צפון להרחיקו מן הקרן ד' אמות. וטעם מפרש לקמיה מאי שנא [כב] הקרן זה ומ"ט מושכו הימנה ולצפון ד' אמות: **משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות** גרס. וכן מלינו בסדר המשנה במשנת [יט] תמיד: **באומד חמש אמין גחלים.** לפי אומד ה' אמין גחלים היו נותנין אם עליהם כך שיעורו לחתות בתוכו בראש המזבח אחוז [כג] חלק מחתה של אמה לר' יוסי דאמר בסדר יומא (דף מג:) בכל יום חותה בשל אמה ומערה בתוך ג' קנין: **ונשאם.** היו מסדרין אם לפי אומד ח' אמין לפי שצריך להקטיר הבזיכין על מזבח החיצון שעל מזבח הפנימי אין הקטר אלא של קטרת שחרית וערבית כדכתיב לא תעלו עליו קטרת זרה וגו' [שמות ל]: **ומאי אימנא.** מהו הסימן [כד] שהוקבע להם למערכה שניה והקטרת הבזיכין קרן מערבית דרומית ומשוך ארבע אמות מן הקרן ולצפון: רבי

יהודה ה"נ (פי' משמע) דחליו בצפון [כו] והא אם הוא דאמרת כו'. וא"ת ומקמי דא"כ הוה ליה למימר כאילו [נשחטו] בצפון לר"י [בר"י] כמו לא"ק מאום מהו דתימא בעינן על ירך וליכא קמ"ל, וי"ל דאמ"ש אלא שמיך אחא דקתאמר ס"ק כבר כאלו ולפיכך לא חש ר"י [בר"י] למימר כאילו. ועוד ראיה למהר"ם דדוקא לא"ק דמכשיר בכוליה מזבח אפילו לגד דרוש אפילו לגד הכבש שנקרא פני המזבח שיך למתני' כאלו מאום לאין זה על ירך על אותו לד שבדרוש אפילו לגד דרוש אפילו לגד הכבש שנקרא פני המזבח שיך למתני' כאלו מאום לאין זה על ירך על אותו לד דמאר בפ' קבלה (לעיל דף כ.) איזה לפון מקיר המזבח בצפון ועד כותל העזרה לפוני וכנגד כל המזבח כולו, אלמא דאפילו סמוך לכותל העזרה לפוני פסול אם משוך מכנגד זויות המזבח למזרח או למערב, ולכך פסול מכנגד המזבח כלפסה במזרחו או במערבו דהייהו כנגד מלי המזבח דמלד לפון, וי"ל דהא דקאמר כנגדן בקרקע פסולין אינו רוצה לומר על הרלפסה אלא כנגדן מתחתיהן דמתרגם בקמון: **שניהם** מקרא אחד דרשו. וא"ת מין שאמת הוא דבלפון קאי א"כ למה לי חכמת עליו לומר כולו לעולה, וי"ל דמשום דמ"מ ב"ד למיפסליה משום דאין זה על ירך: **ורבי** יוסי בר יהודה חלקיהו חציו בו'. פי' אע"ג דבדרוש קאי כוליה מ"מ גזירת הכתוב הוא, אבל מימה למה לי קרא למאיו לשלמים דאפילו יהיה דרוש כשר לשלמים, וי"ל דמין דרכייה לעולה הו"א לעולה דוקא ולא לשלמים, ולכך הוצרך להכשיר לשלמים: **אילימא** אמה יסוד ואמה בו'. פ"ש דליכא לאוקמי כנגדן בקרקע כו' אלא ע"כ כנגדן מתחתיו קאמר, והשתא מוכח שפיר דלאו בלפון קאי מדפסיל מתחתיו, ומאי אי באמה יסוד כו' הא גופיה דמזבח הוא, ומיהו דמשמע דאי לאו גופיה דמזבח ניחא, ומי ניחא אכתי היכי מוכח דקשבר דלאו בלפון קאי מדפסיל באמה יסוד ואמה סובב, הא כו' נמי בלפון קאי מ"מ דאי לאפוקי באמה יסוד משום דאין זה על ירך כיון דלא חשוב כגוף המזבח, דדוקא לעיל בראש המזבח כתיב לפני ה' ולא דבאמה אלא דלמאי דפי' לעיל ניחא דר"י בר"י סמיך דאקאלו דקאמר מ"ק ואי"כ מעל ירך לא נמעטיו כי אם אויר כדפי' לעיל, אבל גבי המזבח וכן מחילות הכיב שפיר על ירך כיון שאינו כאויר: **רש"י** ד"ה **מאי** בנגדן בו' **הא ליכא** לפרושי בנגדן **בראפה** לחזרה המזבח ובמערבו. ויעמוד משום דלא מכשיר לפון אלא מכאן המזבח לפוני עד כותל העזרה לפוני כנגד המזבח לבד כדאיתא לעיל פ' שני: **תוד"ה** משוך וכו' (כתה"ד) אבל קשה בלא היקשא וכו'. גליון, פי' לאמה לי היקשא דאחטאת לומר דמנחה לטעונה יסוד, ותיפוק לי יסוד מלבני ה' דהוי בקרן מערבית דרומית שאם היה יסוד:

מסורת הש"ס

ז) מכילתא יתרו פי"א, ת"כ ויקרא נדבה פרש' ה ה"ט, ח) לעיל נג. [לקמן סג.] סוטה יד:, ט) [לקמן סח.] מכילתא נט, ד) תמיד כט., י) רע"ל לקמן נט. תוד"ה וכי, ודף פה., יא) יומא לו., יב) [שם ס.], יג) שם ס:,סא:

שינויי נוסחאות

א) פסולין (ש"מ): ב) בכתה"י דמזבח: ג) תיכות ועוד מאי כנגדן בקרקע ליתא בכ"י. ובכ"מ מוחק כנגדן: ד) נ"מ אלא (כ"י מ"מ וצ"): ה) ל"ל באדמה (ש"מ): ו) ל"ל בראש המזבח (ש"מ): ז) ל"ל בצפון (שמכ"י): ח) בכתה"י בדרשא דקרא פליגי: ט) לפיכך הכשיר (ש"מ): י) דאפילו היה כולו בצפון פסיל ליה רבי יוסי בו' כל"ל (ש"מ): יא) ל"ל זויות (רש"ש). ותיכת צפונה שאם"כ ממקק (ש"מ): יב) דדייק (כי"פ): יג) כנגדו בקרקע תחתיו קאמר ומאי היא הסתר ליתא (כתה"י): יד) לצפון כצפון (ש"מ): טו) פי' קמרון (לעזי רש"י): טז) ל"ל נמלכו (ש"מ): יז) בש"מ נוסף כדאמר לקמן (סג.): יח) ל"ל כוליה בדרום (שמכ"י): יט) בכתה"י במסכת: כ) שנאמר ויעשו (ש"מ): כא) כנגד קרן (ש"מ): כב) שנא הך קרן ומ"ט כו' (כתה"י): כג) ל"ל שהיה לוקח מחתה (צ"ק). והרש"ש כ' שאינו לצורך אלא ל"ל שהוא חלק בקמ"ן תחת המי"מ והלמ"ד, ול"ל שאינו היו הגחלים מונחים בצורים בגומא היה נוקל לחתות מתחת של אמה אף בפסוח מה' אמין: כד) בכתה"י הסימן הזה: כה) בש"מ נוסף וכשירה לשלמים: כו) נדל"ל והא אין: כז) ל"ל מדברים (ש"מ): כח) בבגדי לבן בפנים ולר' יהודה ליכא עיכובא כל"ל (צ"ק וח"מ): כט) אע"ג דלא כתיב בה חוקה דצורך כו' כל"ל (צ"ק ובנע"ז בח"מ): ל) אי לאו (ש"מ): לא) נל"ל לפני ה' יכול במערב. וכ"ה בממנחות שם: לב) לפני ה' והגשה במזבח היא ולא איצטריך למעוטי בחוץ א"כ לא אתא אלא לאצריכי מערב (כן נוסה"מ התוס' במנחות שם). ונל"ק גרים לפני ה' א"כ לפני ה' למה לי. [ונלפ"ז קמי מירוץ דכיון כרוך לנהון על קושיית התוס' דכתה, עי' בחוס שאם"ל]: לג) מירוץ דכיון כרוך קשה לשיטו על קושיית התוס' לעיל, וע"כ כתב בגליון דבאמת אין מקומו כאן אלא לקמן דף סג ע"ב בסופו, ע"ש בתוד"ה מה. ועי' ל"ק, מ"ג ושאר מפרשים: לד) אבתי הו"א לצד דרום וכו' כל"ל, ועי' תוס' מנחות סח ע"ב (גליון). וגם"מ אכתי אמצא: לה) לחטאת ליסוד מערב ידענא כיון וכו' (כ"ה בש"מ), [וגר' לגרום מיגא ידענא קודם מיגא ליסוד]: לו) מיגות וכן איתא לקמן בפירקין נמתקות לפמ"ש בגליון שהוגה לעיל אות ל"ג (חי"ג): לז) בד"ו מתקן מיגא קבלה, ולמינס, כי זהו כיגוי הרלאשונים לפ' כל הפסולים שקבלו. וכ"ה בש"מ להלן כמה וכמה פעמים:

ליקוטים

מזבח אדמה כו' שלא יבננו לא על גבי מחילות ולא על גבי כיפין. קשה לי על זה מההיא דתנן בפ"ב דפרה הר הבית והעזרות תחתיהם חלול מפני קבר החדום. ולכא' נראה שכל בנין הבית היה חלול וכולל ג"כ אף מקום המזבח, וכל מקום שאמרנו ותחתיהם חלול כו' היינו שהוא בנוי כיפין וכמ"ש רבינו ברפ"ג מהלכות פרה. וא"כ קשה דהיכי קאמר שלא יבנוהו על גבי כיפין. וסבור הייתי לומר דמאי דאמרינן שלא יבנוהו על גבי כיפין היינו לומר דשיעור גובה המזבח לא יהיה ע"ג כיפין אלא מחובר באדמה, וכן המזבח עצמו לא יהיה כיפין. אבל כל שהמזבח מחובר באדמה אם למטה מן האדמה יש כיפין ומחילות אינו מעכב. שוב ראיתי דזה אינו שהרי פ"ו דזבחים דף נ"ח [אמורינן] וכי תימא דעביד מחילות בקרקע ושחיט בהו וכה"ג מי הוי מזבח והתניא מזבח אדמה תעשה לי שיהא מחובר באדמה שלא יבננו לא על גבי מחילות ולא על גבי כיפין ע"כ. הרי הדבר מבואר דס"ל לסתמא דש"ס דאפי' תחת האדמה שהמזבח מחובר לו צריך שלא יהיה לא מחילות ולא כיפין. אשר על כן נראה דמוכרחים אנו לומר דדוקא הר הבית והעזרות היה תחתיהם חלול אבל המזבח לא היה תחתיו חלל מפני גזירת הכתוב דקאמר מזבח אדמה. והיה נ"ל להביא ראיה לזה מההיא דאמרינן בירושלמי פ"ק דסנהדרין דחזקיה עיבר את השנה מפני הטומאה והטומאה היתה שמצאו גולגלותו של ארנון היבוסי תחת המזבח ע"כ. ופשטן של דברים נראה שגלגולת זו לא היתה גלויה ע"ג האדמה אלא היתה טמונה תחת המזבח ועכשיו כשרצו לתקן את המזבח דאפשר שנהרס קצת בימי אחז מצאו הגולגולת, וא"כ נמצא שהכל היו טמאים מפני שהיתה טומאה רצוצה דקי"ל בוקעת ועולה כו', וכל מי שנכנס שם נטמא. ואי אמרת שגם המזבח היה בנוי כיפין על גבי כיפין, הא קיי"ל דטפח על טפח חוצץ בפני הטומאה וא"כ אף אם מצאו טומאה תחת המזבח לא היו טמאים כו'. ודע שאם עשה המזבח על גבי כיפין או על גבי מחילות לא חשיב מזבח ופסול להעלות עליו קרבן וכדמוכח הסוגיא דזבחים. ובשיעור כמה יהיה חלל תחת המזבח ויפסל לא נתבאר בדברי רבינו, אך ראיתי בתוס' דאהלות הביאה הר"ש בפ"ט דאהלות דר' יהושע אומר אין מעלין עולות גבוה מן הארץ טפח, וכתב שם הר"ש בפ"ו דזבחים דרשינן מזבח אדמה שיהא מחובר באדמה שלא יבננו לא על גבי כיפין ולא על גבי מחילות ואם היה חלל טפח תחתיו חשיב כמילתא אחריתי ולא כמחובר ופסול להעלות עליו עולה ע"כ. ונסתפקתי אם הכבש ג"כ ישנו בדין זה דצריך שלא יבנוו על גבי כיפין, לפי שרבינו בדין איסור בנין הגזית ופסול אבנים פגומות השוה הכבש למזבח וכמו שנתבאר בדבריו, ולא מצאתי טעם נכון לחלק בין דין זה דמחובר באדמה שלא הזכיר כי אם מזבח ובשאר הדינים השוה בפירוש הכבש למזבח (מעל"מ פ"ח מבית המקדש הי"ג, נקיקות קצת):

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פרק ג מהלכות פסה"מ הלכה ח:
ב ב מיי' פ"ג מהלכות בית הבחירה הלכה יג ופ"ב שם הלכה טז:
ג ג מיי' פ"ב מהלכות תמידין ומוספין הלכה ח:

תורה אור השלם

1. מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ אֶת צֹאנְךָ וְאֶת בְּקָרֶךָ בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ:
שמות כ, כא

גליון הש"ס

תוס' ד"ה כולו לשלמים כו' אצטריך לן לעיל. דף נה ע"א:

מוסף רש"י

כוליה מזבח בצפון קאי. בחלק לפוני של עזרה ולים ליה דמזבח מכוון כנגד היכל וכתליו (סוטה יד:) **בירורו משם עצי תאנים יפים.** לפי שהיו נרכיס עכשיו לגחלים ולשאם על המזבח הפנימי ולהקטיר שם קטרת היו בוררים יפים שיעשו גחלים טובים ולא לפחי: **לסדר מערכה.** של קטרת אחר סידור מערכה גדולה כדמוכח ביומא בשמעתי' דלתני הוה מסדר סדר מערכה וביומא (לג.) מפיק דבעינן שתי מערכות אחת לאברים ואחת לקטרת ותרוייהו על המזבח החיצון דקאמרינן על מוקדה זו מערכה גדולה ואם על המזבח מוקד בו זו מערכה שניה של קטורת: כנגד קרן מערבית דרומית. דקסבר אמר אמר רב אסי אמר רבי יוחנן מודי רבי יוסי ברבי יהודה שאם שחטן כנגדן בקרקע פסולות [א] אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא מאי כנגדן בקרקע אילימא אמה יסוד אמה סובב האי גופיה מזבח [ב] הוא ועוד מאי כנגדן בקרקע [ג] וכ"ת [ד] דעביד מחילות בקרקע ושחיט בהו וכי האי גוונא מי הוי מזבח והתניא [1] מזבח אדמה תעשה לי [ג] [ב] שיהא מחובר מאדמה [ה] שלא יבננו לא על גבי מחילות ולא על גבי כיפין לא צריכא דבצריה בצורי אמר רבי זירא אפשר איתא להא דרבי יוחנן ולא תנינא לה במתני' נפק דק ואשכח [ד] דתנן [ג] בירורו משם עצי תאינה יפים לסדר מערכה שניה של קטרת כנגד קרן מערבית דרומית משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות באומד חמש סאין גחלים ובשבת באומד שמונה סאין גחלים ששם היו נותנין שני בזיכי לבונה של לחם הפנים ומאי סימנא רבי יוסי היא דתניא

א מיי' פרק ג מהלכות פסה"מ הלכה ח:
ב מיי' פ"ג מהלכות בית הבחירה הלכה יג ופ"ב שם הלכה טז:
ג מיי' פ"ב מהלכות תמידין ומוספין הלכה ח:

לעזי רש"י

ארקמלו"ט אר"ק וולו"ד. קמרון.

שיטה מקובצת

בעינן על ירך וליכא. ואם תאמר ולימא הא"ר דבפרק קבלה [לעיל דף כ.] מוכח דבעינן על ירך לעכבב, וי"ל דהתם היינו לענין אויר דאלה ושמנו לגבי הכי הוי [בעינן] דוקא על ירך, אבל כאן לאו כאויר שמיט. ועי"ל דה"ק קמ"ל דעל ירך מקרי: **אלא** מעתה לר"י בר

רבי יוסי היא. וא"ת מי מצית מוקמת לה לסדר תמיד כר"י הא תנן בסוף מסכת תמיד (דף לג.) עירן לתוך של זהב ונתפזר ממנה קב גחלים ולרבי יוסי היה מתפזר יותר כדתנן פרק טרף בקלפי (יומא דף מג:) רבי יוסי אומר בכל יום היה חותה בשל סאה ומערה לשל שלשת קבין וי"ל נהי דהא דלא כרבי יוסי הך כרבי יוסי אתיא שפיר ולא דמי להא דדייקינן בפ"ק דיומא (דף טז:) ואי ס"ד מדות רבי יהודה היא כו': **קדושת היכל ואולם חדא היא.** וס"ס מסופק בכל מקום לעיל ספ"ק (דף יד.) וביומא פ' טרף בקלפי (דף מד:) וברים עירובין (דף ב.): **הא מני ר' יוסי הגלילי היא.** הוה מצי למימר רבי אלעזר [לא] היא דאמר לקמן בפירקין (דף סג:) דקסבר כוליה מזבח בצפון קאי וא"ת דמשמע הכא דמאן דלית ליה כוליה מזבח בצפון קאי הוי כיור בין אהל מועד ובין המזבח ובתוספתא פרק קמא דכלים נכנסים [לב] בין האולם ולמזבח אלא לחוץ ידיס ורגלים [לג] וחכמים אומרים אין נכנסין [לד] ושמא סבר לה כרבי מאיר דאמר נכנסין:

1. וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן הַדָּם עַל קַרְנוֹת מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת כָּל דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ויקרא ד, ז
2. וְלֶקַח מִלֹּא הַמַּחְתָּה גֶּחָלֵי אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא מִבַּית לַפָּרֹכֶת:
ויקרא טז, יב
3. וְנָתַתָּ אֶת הַכִּיר בֵּין הָאֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁם מָיִם: שמות מ, ז
4. וְאֶת מִזְבַּח הָעֹלָה שָׂם פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַמִّנְחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה:
שמות מ, כט

גליון הש"ס

תוס' ד"ה הא וכו' ושמא ס"ל בר"מ כו'. ק"ל הא ר' יוסי ס"ל בשמעתין דכוליה מזבח בצפון ולפ"ס ס"ל במתני' ספ"ז דכלים דלין נכנסין שלא רחוק בין אולם ולמזבח ול"ע:

מוסף רש"י

קדושת אולם והיכל חדא היא. ואולם נמי אהל מועד מקרי (יומא מד:) **באמצע העזרה.** כנגד **פתחם:** עשר אמות כנגד פתחו של היכל. ר' אמצעית של רחבו: **אחת עשרה אמה מיכן.** כנגד ה' אמות הנותרים לאלו ההיכל מן המזבח ולצפון, שהרי אלו ההיכל כ' אמה רחב וכנגד ו' של עודי כותל צפונית של היכל וכן לדרום, נמצא רחבו של מזבח מצומצם כנגד היכל וכותליו (שם טז. סז.):

שיטה מקובצת

ונוקמה כר' יוסי בממוצע. כלומר למה לך (למתוקמא) [לאוקמן] דלא כר' יוסי דשמענא ליה דאמר כל הניטל בפנים כו' יין דלא בתמה [רק] לדמות סייעתא דר"י מהכא דליכא למידק לר' יוסי דכוליה מזבח בצפון קאי ור' יוסי דאיירי בניטלים בפנים אינו שוה אותה בריתא [ולא הוי] סייעתא לר' יוחנן אלא לר' יוסי הגלילי היא, וסבר דכל הניטלים דכ"ע אית להו (נוס' רש"י של מהר"פ):

דר' יהודה כו' ופע"ג דר' יוסי אייר בניטלים כו' נימא דלכ"ע אית להו הא סבירא דרבי יוסי דר' יוסי אמרה אלינא דכ"ע (נוס' רש"י של מהר"פ):

ורב שרביא אמר כו'. כלומר הא ולאי דדייקינן מינה דכוליה מזבח בצפון קאי ור' יוסי דאיירי בניטלים בפנים אינו שוה אותה בריתא [ולא הוי] סייעתא לר' יוחנן אלא לר' יוסי הגלילי היא, וסבר דכל הניטלים דכ"ע אית להו (נוס' רש"י של מהר"פ):

מסורת הש"ס

(א) ת"כ אחרי פ"ג הל' ז ז, תו' יומא פ"ג ה"ה ירושי', יומא פ"ה ה"ו, (ב) [לעיל יד. וש"נ], (ג) יומא נז, ת"ר ויקרא נדבה פ"ז ה"א, (ד) ת"כ שם פרש"ד הי"ד, (ה) יומא מה., (ו) דף כט.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמ הכיור בין אהל מועד וגו' וכתוב אחד אומר ואת מזבח העולה: (ב) רש"י ד"ה כ"ז אמות וכו' ונמצא שאין ממנו לפני הפתח אלא ה' אמות דרומיות ל"ל דמזבח בצפון אמות אחת לטובב ואחת למקום הקרבנות ואחת להילוך רגלי הכהנים מסדרי המערכה ומקיפין בין הקרן למערכה ואין לו שום מקום כנגד הפתח אלא אמה אחת ולימדך שעל אותה אמה יתחיל המערכה שהיא משוכה מן הקרן ד' אמות ולא יתרחק מן הקרן יותר דכי מסגי ליה לצפון טפי תו ליכא פתח (כי"פ וכנ"ל בכי"ל ובש"מ): **כא)** ל"ל דמזבח בצפון (ש"מ): **כב)** מזוית פתח ההיכל (רש"ש): **כג)** של כל כותל (ש"מ): **כד)** להו אבל מן היסוד שש אמות הוא נמשך ונמצא לפני הפתח, ולא הזכרו כו' כל"ל והשאר נמחק (שמכ"ר): **כה)** ל"ל ובממוצע (שמכ"ר): **כו)** מכדי לאפוקי מדוקיא (ש"מ). ובל"ק מכדי לסתור דוקיא: **כז)** בכתה"י אוקמא כר' יוסי ואימא הכי לעולם קסבר ר' יוסי חציו וכו': **כח)** אבל לר' יוסי בן חלפתא דילמא כרבי יהודה ס"ל כו' והשאר ליתא (כי"ר): **כט)** בכתה"י נוסף וההוא דתמיד דלא כר' יוסי: **ל)** בכתה"י אומר ואת. [ונש"מ אומר את. ועי' אות ז' ול"ק]: **לא)** ל"ל אליעזר (ב"ש): **לב)** ל"ל תניא נכנסים (שמכ"ר): **לג)** בשמכ"י נוסף דברי ר"מ:

רבי יוסי אומר זה סימן כל הניטל בפנים לינתן בחוץ אינו נותן אלא בסמוך שאין לפנים [א] **וכל הניטל בחוץ לינתן לפנים אינו ניטל אלא בסמוך שאין לפנים** [א] **כל הניטל בפנים לינתן בחוץ מאי ניהו אילימא שירים בהדיא כתיב בהו** [1] **אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד ותו כל הניטל בחוץ לינתן בפנים מאי ניהו אילימא גחלים של יום הכיפורים בהדיא כתיב בהו** [2] **ולקח מלא המחתה גחלי אש וגו'** [ב] **אלא כל הניטל בפנים לינתן בחוץ שני בזיכי לבונה של לחם הפנים דגמרי משירים הניטל בחוץ לינתן בפנים גחלים דכל יומא ויומא דגמרן מגחלים של יום הכפורים ומאי קסבר אי קסבר כוליה מזבח בדרום קאי עשרים ושבע בעי למיתי ואי נמי קסבר** [ג] **קדושת היכל ואולם חדא היא עשרים ותרתי בעי מיתי ואי קסבר חציו בצפון וחציו בדרום חד סרי בעי למיתי** [ג] **ואלא קסבר קדושת היכל ואולם חדא מילתא** [ד] **היא שית בעי למיתי אלא לאו משום דקסבר כוליה מזבח בצפון קאי והני ארבע אמות אמה יסוד ואמה סובב ואמה מקום קרנות ואמה מקום רגלי הכהנים דכי מסגו לקמיה טפי תו ליכא פתח אמר רב אדא בר אהבה הא מני רבי יהודה היא** [ג] **דתניא ר"י אומר מזבח ממוצע ועומד באמצע העזרה ושלשים ושתים אמות היו לו עשר אמות כנגד פתחו של היכל אחת עשרה אמה מיכן ואחת עשרה אמה מיכן נמצא מזבח מכוון כנגד היכל** [ה] **סוף סוף לרבי יהודה חד סרי בעי למיתי ואי** [ג] **קסבר קדושת היכל ואולם חדא מילתא** [ד] **היא שית בעי למיתי מי סברת הני ארבע אמות בהדי אמה יסוד ואמה סובב ארבע אמות בר מאמה יסוד ואמה סובב ונוקמה כרבי יוסי ובממוצע משום דרבי יהודה שמענא ליה ממוצע בהדיא ורב שרביא אמר הא מני רבי יוסי הגלילי היא דתניא** [ז] **רבי יוסי הגלילי אומר מתוך שנאמר** [3] **ונתת את הכיור בין אהל מועד** [ו] (ה) **וגומר** [4] **ואת** [ז] **מזבח** [ח] **סרי בעי למיתי ומאי קסבר. שקבע למשיכת המערכה מן הקרן ד' אמות: אי קסבר כוליה מזבח בדרום עורה קאי.** ומשיכת ד' האמות לקרבה כנגד הפתח הוא בא: **כ"ז אמות בעי למיתי.** ולמשוך מקרן מערבית דרומית ולצפון וחוץ לאותן כ"ז אמות סידור [יב] המערכה שהרי הפתח באמצע העזרה היה ועשרה אמות רוחבו וחמש [יג] בצפון וה' בדרום וכיון שהמזבח בדרום נמצא שאין ממנו לפני הפתח אלא ה' אמות (ט) צפוניות [יד] שלו שכלה [טו] כנגד אמצע הפתח נשארו לו מל"ב [אמות] שלו כ"ז ואת כולן אתה צריך למשוך המערכה מכנגד קרן יסוד המזבח הדרומי ולצפון קודם שהגיע לפתח: **וא"ל קסבר קדושת היכל ואולם חדא היא.** ומשתגיע כנגד פתח האולם קריין לפני ה' ופתח האולם עודף [טז] לכל רוח על פתח ההיכל ה' אמות לכל צד שהיה רחבו כ' אמות כדתנן במסכת מדות [פ"ג מ"ז] כ"ב בעי מייתי: **ואי נמי קסבר חציו.** של מזבח בצפון וחציו בדרום ובא למושכה עד כנגד ההיכל [יז]: **חד סרי בעי מייתי.** שהרי ט"ז אמותיו בדרום נמצאו מהן י"א [אמות] מזוית דרומית של פתח ולדרום: **ואי נמי קדושת היכל ואולם חדא היא שית בעי למיתי אלא.** על כרחך לא משכחת לה שתהא משיכת ד' אמות הללו לקרב כנגד הפתח אלא נתן לך מדה בשיעור [יח] שלא תמשכנה יותר מכאן שכל מה שאתה יכול לקרבה אצל קרן דרומית הוי מקרבה ובכך אתה מכוונה כנגד הפתח [יט] וד' אמות הללו ע"כ הוא מושכה לצפון לפי שאין לו מקום לסדר עליהן וקסבר [כ] כוליה בצפון קאי ואין ממנו לפני הפתח אלא חמשה דרומיות (ג) ומהן אמה יסוד ואמה סובב ואמה מקום הקרן ואמה הילוך לכהנים המסדרין את המערכה ומקיפין בין קרן למערכה ואין לו מקום לסדר ולימדך שיסדר חוצה להן מיד כדי שתהא אמה מן המערכה כנגד הפתח דכי מסגי לצפון טפי תו ליכא פתח: **אמר רב אדא בר אהבה.** לעולם לא תידוק מינה לרבי יוסי בצפון [כא] קאי אלא (אימא) רבי יהודה היא דאמר חציו בצפון וחציו בדרום, עשר אמות אמצעיות שלו היו כנגד פתחו של היכל וי"ל אמות מזוית [כב] היכל ולצפון וכנגדן לדרום נמצא מכוון כנגד רוחב הללו של היכל ועודי כתליו שההיכל הללו כ' אמה ועודי של [כג] כותל ו' אמות והכי תנן לה במסכת מדות [פ"ד מ"ז]: **סוף סוף.** כדאקשינן לעיל: **בר מאמה יסוד ואמה סובב.** ומלמעלה בראש המזבח קאשיב להו [כד] ונמצא לפני הפתח שהרי נמשך ו' אמות ולא הוזכרו ד' אמות אלו אלא לקרבן לפתח דבציר מהכי לאו כנגד הפתח הוא: **ונוקמה כר' יוסי באמצע** [כה]. למה לך למשקלה מרבי יוסי דשמעת ליה דאמר אין ניתנין אלא בסמוך שאין לפנים מכדי [כו] להיסתר דוקיא דרבי זירא קא אתית דבעי למידק מיניה לרבי יוסי דכוליה מזבח בצפון קאי אימא [כז] הכי לעולם קסבר חציו בדרום וחציו בצפון ומי סברת בהדי אמה יסוד כו': ומשני **לרבי יהודה שמעינן לה ממוצע בהדיא.** ואי משום דאיירי רבי יוסי בניטלין בפנים וניתנין בחוץ וניטלין בחוץ וניתנין בפנים הא כולי עלמא אית להו: **ורב שרביא אמר.** ד' אמות דקתני בהדי אמה יסוד ואמה סובב קאמרת ודוק מינה כדקאמרת דמזבח בצפון קאי ומיהו לרבי יוחנן לא תסייעיה מינה דנימא רבי יוסי בן חלפתא היא משום דשמעינן ליה דאיירי בניטלין וניתנין דהוא לכולי עלמא אית להו והא דתמיד כרבי יוסי הגלילי מוקמינן דשמעינן ליה דאמר מזבח בצפון קאי אבל [כח] לרבי יוסי סתמא דהוא רבי יוסי בן חלפתא דלא שמעת ליה דאמר לא תוקמה דדלמא כרבי יהודה ס"ל [כט] **מפוך שנאמר.** בכיור בין אהל מועד ובין המזבח וכתוב אחד אומר [ל] מזבח

שינויי נוסחאות

א) נ"א לפנים הימנו (כי"מ): **ב)** ל"ל מלפני ה'. ותיבת וגו' נמחק (ש"מ): **ג)** ל"ל וא"נ (ש"מ וכ"ה ברש"י): **ד)** תיבת מילתא נמחק (ש"מ וכ"ה ברש"י ולעיל יד ע"א): **ה)** ל"ל היכל וכתליו (ש"מ וכ"ה ביומא סז ע"א): **ו)** נ"א בין אהל מועד ובין המזבח יכול יתננו בין האולם למזבח ת"ל ואת מזבח העולה שם פתח [משכן] אהל מועד (כי"צ): **ז)** נ"א את (ש"מ), וכיולא בגליון דר"ל קרב דשמות (מג, ו) ורש"י העתיק פסוק כמו: **ח)** בכתה"י אשר פתח אהל מועד: **ט)** ל"ל לן (כתה"י): **י)** ל"ל לפנים (ש"מ): **יא)** ל"ל מקום כנגד (ש"מ): **יב)** בכתה"י יסדר: **יג)** ל"ל חמש: **יד)** בהג' הכ"ח איתא ל"ל דרומיות, וכוא תימה. וז"ל כרוב לט"ס בגאון הכ"ח ול"ל צפוניות וכלפניו. וכוותא הכ"ח לאפוקי מנוסן ל' וגליה דשם איתא שאין ממנו לפנ"י המזב"ח אלא ה' אמות צפוניות. ולזה הגיה ל"ל כנגד הפתח. שו"ר בהג' הכ"ח דפו"ר דמשמע להיא כמ"ש: **טו)** שהרי כלה (ש"מ): **טז)** עודף על רוחב פתח ההיכל כו': **יז)** ל"ל פתח ההיכל (ש"מ): **יח)** בכתה"י ושיעור. בש"מ לשיעור: **יט)** בכי"פ נוסף שאם תרחיקנה יותר תסלקנה מכנגד הפתח: **כ)** דקסבר כולי' מזבח בצפון קאי ואין ממנו כנגד הפתח אלא חמש אמות דרומיות ומהארבע אמות אחת לטובב ואחת למקום הקרבנות ואחת להילוך רגלי הכהנים מסדרי המערכה ומקיפין בין הקרן למערכה ואין לו שום מקום כנגד הפתח אלא אמה אחת ולימדך שעל אותה אמה יתחיל המערכה שהיא משוכה מן הקרן ד' אמות ולא יתרחק מן הקרן יותר דכי מסגי ליה לצפון טפי תו ליכא פתח (כי"פ וכנ"ל בכי"ל ובש"מ): **כא)** ל"ל דמזבח בצפון (ש"מ): **כב)** מזוית פתח ההיכל (רש"ש): **כג)** של כל כותל (ש"מ): **כד)** להו אבל מן היסוד שש אמות הוא נמשך ונמצא לפני הפתח, ולא הזכרו כו' כל"ל והשאר נמחק (שמכ"ר): **כה)** ל"ל ובממוצע (שמכ"ר): **כו)** מכדי לאפוקי מדוקיא (ש"מ). ובל"ק מכדי לסתור דוקיא: **כז)** בכתה"י אוקמא כר' יוסי ואימא הכי לעולם קסבר ר' יוסי חציו וכו': **כח)** אבל לר' יוסי בן חלפתא דילמא כרבי יהודה ס"ל כו' והשאר ליתא (כי"ר): **כט)** בכתה"י נוסף וההוא דתמיד דלא כר' יוסי: **ל)** בכתה"י אומר ואת. [ונש"מ אומר את. ועי' אות ז' ול"ק]: **לא)** ל"ל אליעזר (ב"ש): **לב)** ל"ל תניא נכנסים (שמכ"ר): **לג)** בשמכ"י נוסף דברי ר"מ:

מזבח העולה סס פתח יב] אוהל מועד ואין כיור מפסיק ביניתייס למדת משני המקראות הללו שצריך ליתנו כל מה שיכול לקרבו באויר שבין מזבח לאהל מועד ובלבד שלא יהא מפסיק בין מזבח ולפתח: **היכן היה נתון משוך קימעא.** מזיח המזבח ולדרום נמצא שאינו כנגד המזבח כלל אלא כבין אהל מועד ולמזבח: ה"ג בתי"כ יג) ובמס' מדות. ומדמצריך ליה רבי יוסי הגלילי למשכו מכנגד המזבח ולדרום (ג) והוא אינו צריך להרחיקו אלא מבין המזבח ולפתח פשוט מייה דכוליה מזבח בצפון קאי ולפיכך על כרחו הוא משכו מכנגד המזבח כולו שאם נתנו כלל כנגד המזבח א"א שלא יפסיק בינו ולפתח כדמפרש ואזיל: **דמאי קסבר.** שלא קייס את המקרא שכתב בין אהל מועד ובין המזבח והוא מושכו קימעא: **אי כוליה בדרום.** הרבה מן המזבח יש בדרום כנגד יג] היכל שלא כנגד הפתח והיה לו לתתו סס: **נוקמיה מכותל היכל ולדרום.** כלומר משמתחיל כותל פתח ההיכל ליפתח לדרום דהיינו בין פתח האולם ולמזבח וכנגד ההיכל יג] שפתח האולם עודף על של היכל ה' אמות יד] לדרום: **וא"ל סבר קדושת אולם והיכל חדא היא.** ופתח אולם כפתח היכל והולרך למושכו אף מכנגד פתחו של אולם טו]: **נוקמיה מסתימת כותל אולם ולדרום.** דה"ל אכתי כבין האולם טו] ולמזבח דכיון דכותל אולם ככותל היכל קרי ביה בין אהל מועד ולמזבח ומיקיימי קראי שפיר: **ואי נמי קסבר חליו בצפון כו'.** יש לו ט"ז אמה בדרום לא מהן ה' אמות של פתח עדיין יש לו מקום י"א אמה לתתו סס מכותל מזוזת היכל לדרום יז]: **וא"ל קסבר קדושת אולם והיכל חדא היא.** והולרך למושכו אף מכנגד פתח אולם נוקמיה ממקום סתימת פתח אולם ולדרום בבין יח] האולם ולמזבח דעדיין יש סס מקום ו' אמות: **אלא לאו משום דקסבר כוליה מזבח בצפון קאי.** ודרומו של מזבח כולה יט] לפני הפתח ואם היה נותנו כנגד המזבח כלל נמצא מפסיק בין מזבח לפתח: **ונוקמיה בין המזבח והיכל בצפון.** בסתימת כז] כותל ההיכל במזוזת לפונית ולצפון: **קסבר קדושת היכל כו'.** ואינו רשאי להפסיק בין פתח אולם ולמזבח וכי מוקמת ליה מכותל היכל ולצפון ה"ל מפסיק בין אולם ולמזבח: **שיהא פנוי מכלים** גרס הכא. וכיור כלי הוא: (ג) **לפונה.** מדהוה ליה למיכתב על ירך המזבח לפון וכתיב לפונה לדרשא אתא: **מאן תנא דפליג כו'.** ואומר כוליה בדרום קאי: בדר"א גרסינן **פנוי מכלום: שנשחטו שם.** בעזרה כא]: **כשהוא שלם.** והאי עליו בגינו **ובשבילו קאמר: אחד זה ואחד זה.** בין שנשחטו בשעת פגימתן כב] בין שנשחטו אחר תיקונו פסולין כל הקדשים שהיו קדושין באותה שעה **לפי שנראו ונדחו וקסבר בעלי חיים נדחין כשחוטין: עד שלא נגנבו.** משמע קודם כג] שלא בגאוהו בני הגולה: **דחויין מעיקרא הן.** שכשהוקדשו לא נראו שמע מיניה דחוי מעיקרו הוי דחוי ותקשה למאן דאמר לא הוי דחוי: **נהרס.** משמע בימי נבוכדנצר היו: **אוקין להו.** עד כד] שלא נבנה בית שני ופשיטא דפסולין דגבי מומין קתני להו בבכורות (דף מא.) הזקן והחולה והמזומה: **מזבח שנעקר.** במזבח פנימי קמיירי וקא סלקא דעתך הוא הדין לחיצון קשיא דרב אדרב דאמר לעיל כל הקדשים שנשחטו שם פסולין: **מודה רבי יהודה בדמים.** דבעינן מזבח: **דבריס לכתבן.** שקדש את הרלפה כולה נשם מזבח כו להקטיר עליה לפי שהיה המזבח קטן מהכיל עולות ושלמים שהקריבו לאוכלה המזבח ואמרינן לקמן [ס.] לרבי כה] יהודה הכי משמע קרא כי מזבח אבנים אשר בתחת מזבח הנחושת קטן היה: **אמר לו רבי יוסי והלא כבר נאמר.** במזבח שעשה משה במדבר שהיה כו] בגוב וגבעון: אלף

מזבח העולה וגו' מזבח בפתח אהל מועד ולא כיור בפתח אהל מועד היכן היה נותנו כא]בין האולם ולמזבח א] משוך קימעא כלפי הדרום מאי קסבר אי קסבר כוליה מזבח בדרום קאי נוקמיה מכותל היכל ולדרום כא] בין אולם למזבח ואי נמי קסבר ג]קדושת היכל ואולם חדא היא נוקמיה מכותל אולם ולדרום בבין ב] אולם למזבח אי נמי קסבר חציו בצפון וחציו בדרום נוקמיה מכותל היכל ולדרום בין אולם ולמזבח ואי נמי קסבר קדושת האולם והיכל חדא היא נוקמיה מכותל אולם ולדרום בין אולם ולמזבח אלא לאו משום דקסבר כוליה מזבח בצפון ג] כי נמי מוקמת לה מכותל היכל ולצפון ה"ל בין אולם ולמזבח ונוקמה מכותל אולם ד] ולצפון בבין אולם ולמזבח אמר קרא 1צפונה שיהא צפון פנוי מכלים מאן תנא דפליג עליה דר' יוסי הגלילי ר"א בן יעקב היא דתניא ג]ר"א בן יעקב אומר צפונה שיהא צפון פנוי מכלום ואפילו מן המזבח אמר רב ב]מזבח שנפגם כל הקדשים שנשחטו שם פסולין ד]מקרא ה] הוא בידינו ושבחנוהו ה]כי סליק ◦ רב כהנא אשכחיה לר"ש ברבי דקאמר משום ר' ישמעאל בר' יוסי מנין למזבח שנפגם שכל הקדשים שנשחטו שם פסולין שנאמר 2וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך וכי עליו אתה זובח אלא ו] כשהוא שלם ולא כשהוא חסר אמר היינו קרא דאישתמיט ליה לרב ורבי יוחנן אמר אחד ז] זה ואחד זה פסולין במאי פליגי רב סבר ז]בעלי חיים אינן נדחים ור' יוחנן סבר ז]בעלי חיים נידחין מיתיבי כל הקדשים שהיו עד שלא ד]נבנה המזבח ואח"כ נבנה המזבח פסולין נבנה דחויין מעיקרא נינהו אלא עד שלא נהרס המזבח ה] נהרס ט]הא איזקון להו אלא ט]עד שלא נפגם המזבח מ] ואחר כך נפגם המזבח פסולין ולא תרוצי קא מתרצת י] אימא שנשחטו והאמר רב גידל אמר רב ה]מזבח שנעקר מקטירין קטרת במקומו כדאמר רבא י]מודה היה ר' יהודה בדמים הכא נמי מודה רב בדמים מאי ר' יהודה דתניא 3ביום ההוא קידש המלך יא] תוך החצר וגו' כי מזבח (שעשה משה) קטן מהכיל דברים ככתבן דברי רבי יהודה א"ל רבי יוסי

פנוי מכלים. אע"פ שמזבח שעשה משה (אינו פנוי) [כלי] היה כדאמר כז] דנין כלי מכלי ואין דנין כלי מבנין כח] משאר כלים קאמר דלפונה כט] אמזבח קאי ואע"פ שהיה בצפון נגסין וקלונסות ושולחנות מסתמא הא דאמרה תורה פנוי מכלום משום שחיטה הוא והני לורך שחיטה אינהו: **שיהא צפון פנוי מכלום אפילו מן המזבח.** לריך לדקדק במתני' דמדות [פ"ג מ"ו] שלא תקשה דרבי אליעזר בן יעקב ס"ל הכא כוליה מזבח בדרום קאי ובפ"ק דיומא (דף טז.) מוקמינן מתני' דמדות כר"א בן יעקב: **וכי עליו אתה זובח.** אע"ג דלעיל דרשינן עליו ממש הכא דייק משום דוזבחת עליו משמע שמלוה ל] לזבוח עליו וכן לקמן (דף ס.) גבי ואכלוה מנות אצל המזבח משמע לא] שמלוה אצל כשהוא שלם ולא כשהוא חסר: **עד שלא נבנה המזבח.** דחויין מעיקרא הן אלא עד שלא נפגם ופגם ומשני לא תרוצי מתרלת לה. ותימה דא"כ משמע דפירכא קמייתא לב] דחויין מעיקרא הוו ואפילו לר' יוחנן ואמאי והא ר' יוחנן סבר גבי בהמה של ב' שותפין (קדושין דף ז.) דחוי מעיקרא הוי דחוי ועוד תקשי ליה ממתני' דמי שהיה טמא (פסחים דף לא:) המפרים נקבה לפסחו דקאמר מ) דחוי מעיקרו הוי דחוי ויש לומר דהתם אין בידו לתקן מיקרי דחוי כדפרישית פ"ק (לעיל דף יב:) ג) אבל הכא בידו לתקן המזבח לג] ולכך משמע ליה הכא דכ"ע לא הוי דחוי מידי דהוה אמחוסר זמן בגופו לד] ובבעלים כגון יולדת זב ומצורע שהפרישו קרבנם קודם זמנם ה"נ מפרים קרבנו להקריב לכשיבנה בהמ"ק והוי לה] כמחוסר זמן ולא חשיב נדחה וכן מוכח לקמן פ"ב (דף קיד.) דחובות שהקדישן בגלגל לגבי שילה היו מחוסר זמן וקרבי בשילה ולא אמרינן דחויין הן וקשה לי דבפ"ק (לעיל דף יב.) פריך לבן בתירא פסח היכי משכחת לה לי אפרשי' לו] בצפרת דחוי מעיקרא הוא שאינו ראוי לשלמים לבן בתירא הואיל ומקצתו לז] הוא ראוי לפסח בחלות מה בכך כיון דבידו להשלותו עד חלות למה לא יהא כשר כמו מקדיש לח] אותו לאחר שחיטת בנו שראוי למחר ומקדיש בגלגל חובות שכשרין בשילה. ברו"ך. ומ"ת אכתי כיון דהוי כמחוסר זמן כי ליכא מזבח דפריך דחויין מעיקרא הן אמאי אמר ר' יוחנן בפ' השוחט והמעלה (לקמן דף קז:) דהמעלה בזמן הזה בחוץ חייב דקדושה ראשונה קידשה לעתיד לבא הא אינו ראוי לפתח אהל מ] ותנן נמי פרק בתרא (לקמן דף קיב:) אותו ואת בנו ומחוסר זמן בחוץ אינו אפילו בלא תעשה לרבנן ואם כן לרבי יוחנן אמאי מחייב משום שחוטי חוץ ותו הא עדיפא מינה אמרינן ביומא פרק שני שעירי (דף סג.) דשלמים ששחטן מ] קודם פתיחת דלתות

כל הקדשים שנשחטו שם פסולין. אע"פ שמזבח [שני] אינו בשר זבח לאחר העבודה אלא שירי מנחה חוזרין ונראין (תוס' ב"מ נג ע"ב):

הגהות הב"ח

(א) גמ' מכותל היכל ולדרום דהיינו בין: (ב) רש"י ד"ה ה"ג וכו' ולדרום והא אינו צריך: (ג) ד"ה לפונה ל"ל קודם ד"ה שיהא פנוי:

גליון הש"ם

גמ' רב כהנא אשכחיה. עיין גיטין דף פד ע"ב תוס' ד"ה ר' יוחנן אומר:

מוסף רש"י

אמר קרא צפונה. על יכך המזבח לפונה, לשון אויר משמע הך ה' יתירה, אל לפון שהוא האויר הפנוי (יומא לז.) **כשהוא שלם ולא כשהוא חסר.** עליו מלו במשמע (מנחות ה:). והאי עליו בשבילו הוא, כלומר כשהוא מחזקתו (חולין יז:) **בעלי חיים נידחין.** בהתם שנקמות בחיים לחוות דיחוי גמור, אלא בשנרלחים לאחר שהיתה שראויה לאוה אינה קריבה אלא רועה (פסחים צח.). ואע"ג דהדר מיחזו אילמו לעולם משום דיחוי קתני אילמו לעולם בבין יח] האולם ולמזבח דעדיין יש סס מקום ו' אמות: **אלא לאו משום דקסבר כוליה מזבח בצפון קאי.** ודרומו של מזבח כולה יט] לפני הפתח ואם היה נותנו כנגד המזבח כלל נמצא מפסיק בין מזבח לפתח: **ונוקמיה בין המזבח והיכל בצפון.** בסתימת כז] כותל ההיכל במזוזת לפונית ולצפון: **קסבר קדושת היכל כו'.** ואינו רשאי להפסיק בין פתח אולם ולמזבח וכי מוקמת ליה מכותל היכל ולצפון ה"ל מפסיק בין אולם ולמזבח: **שיהא פנוי מכליס** גרס הכא. וכיור כלי הוא: (ג) **לפונה.** מדהוה ליה למיכתב על ירך המזבח לפון וכתיב לפונה לדרשא אתא: **מאן תנא דפליג כו'.** ואומר כוליה בדרום קאי: בדר"א גרסינן **פנוי מכלום: שנשחטו שם.** בעזרה כא]: **כשהוא שלם.** והאי עליו בגינו **ובשבילו קאמר: אחד זה ואחד זה.** בין שנשחטו בשעת פגימתן כב] בין שנשחטו אחר תיקונו פסולין כל הקדשים שהיו קדושין באותה שעה **לפי שנראו ונדחו וקסבר בעלי חיים נדחין כשחוטין: עד שלא נגנבו.** משמע קודם כג] שלא בגאוהו בני הגולה: **דחויין מעיקרא הן.** שכשהוקדשו לא נראו שמע מיניה דחוי מעיקרו הוי דחוי ותקשה למאן דאמר לא הוי דחוי: **נהרס.** משמע בימי נבוכדנצר היו: **אוקין להו.** עד כד] שלא נבנה בית שני ופשיטא דפסולין דגבי מומין קתני להו בבכורות (דף מא.) הזקן והחולה והמזומה: **מזבח שנעקר.** במזבח פנימי קמיירי וקא סלקא דעתך הוא הדין לחיצון קשיא דרב אדרב דאמר לעיל כל הקדשים שנשחטו שם פסולין: **מודה רבי יהודה בדמים.** דבעינן מזבח: **דבריס לכתבן.** שקדש את הרלפה כולה נשם מזבח כו להקטיר עליה לפי שהיה המזבח קטן מהכיל עולות ושלמים שהקריבו לאוכלה המזבח ואמרינן לקמן [ס.] לרבי כה] יהודה הכי משמע קרא כי מזבח אבנים אשר בתחת מזבח הנחושת קטן היה: **אמר לו רבי יוסי והלא כבר נאמר.** במזבח שעשה משה במדבר שהיה כו] בגוב וגבעון: אלף

תורה אור השלם

1. וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ויקרא א, יא
2. מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ אֶת צֹאנְךָ וְאֶת בְּקָרֶךָ בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ: שמות כ, כא
3. בְּיוֹם הַהוּא הִקְדִּישׁ הַמֶּלֶךְ אֶת תּוֹךְ הֶחָצֵר אֲשֶׁר לִפְנֵי בֵּית יְהוָה כִּי עָשָׂה שָׁם אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַמִּנְחָה וְאֶת חֲלְבֵי הַשְּׁלָמִים כִּי מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה קָטֹן מֵהָכִיל אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַמִּנְחָה וְאֶת חֲלְבֵי הַשְּׁלָמִים: מ"א ח, סד

ליקוטים

אלא לאו משום דקסבר כוליה מזבח בצפון. פי' ולכך כיור משוך כלפי דרום. ותימה דמאן דלית ליה כוליה מזבח בצפון קאי, א"כ היו כיור בין המזבח ולאולם, והשתא כיצד הולך לקדש שם שלא רחוץ ידים ורגלים והא תניא בריש מסכת כלים שלא רחוץ ידים ורגלים אין נכנס בין האולם ולמזבח, ואמר התם פוצעין את מוחו בגזרין. וי"ל דפלוגתא דתנאי היא בתוספתא דכלים (פי' ר"ש מ"כ ויקרא מ"ד). מזבח שנפגם כל הקדשים שנשחטו שם פסולין שנאמר וזבחת עליו כו'. ואסיקנא (חולין יח ע"א) [כמה היא פגימת המזבח], בסידא כזית או טפח למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, ובאבנא כדי שתחגור בה צפורן, דכתיב אבנים שלמות. וא"ת כיון דאוקימנא וזבחת עליו בסידא, מאי שנא סידא ומאי שנא אבנא, לימא כאן וכאן בכדי חגירת צפורן או כאן וכאן בכזית. ויש לומר דסידא כיון דנפיק לן מעליו ודרשי' אבל לא בזמן שהוא חסר, אין חסרונו ניכר בפחות מיכן, אבל באבנא דכתיב אבנים שלמות, כל שפגימתן גדולה כחגירת צפורן אינן שלמות, וא"נ האי כאורחיה והאי כאורחיה ואין דרכו של סיד להיות כ"כ חלק. אבל בתוס' אמרו דפגימת המזבח [ולפינן] מאבנים שלמות, וזבחת עליו לא איצטריך אלא לפסול קדשים שעבר ושחט בזמן שהוא חסר וכדאמרינן התם מנין למזבח שנפגם שכל קדשים שנשחטו בה פסולים שנאמר וזבחת עליו וכי עליו אתה זובח אלא כשהוא שלם ולא כשהוא פגום, והילכך בסידא דלא כתיב בה בהדיא פסול פגימה, שיערוה מר בטפח ומר בכזית. וא"נ למדו פגימת סיד מדבעינן מרובע, דתניא התם [לקמן סב ע"א] כבש וקרן ויסוד וריבוע כבכבין וכו' כדאיתא התם עד דתניא אותו היום נפגמה קרן המזבח והביאו בול של מלח וסתמוהו ולא מפני שכשר לעבודה אלא שלא יראה מזבח פגום, שכל מזבח שאין לו קרן וכבש ויסוד וריבוע פסול. מכלל דפסול פגימה משום דאינו מרובע (רשב"ם חולין יח ע"ב): עד שלא נפגם המזבח ואח"כ נפגם המזבח פסולין. דוקא זבחים שעושין מהם עבודות, אבל מעשר [שני] או בשר זבח לאחר העבודה או שירי מנחה חוזרין ונראין (תוס' ב"מ נג ע"ב):

ד א מיי' פ"ז מהלכות בית הבחירה הל' ו:
ה ב מיי' פ"ג מהלכות פסה"מ הלכה כב:
ו ג מיי' שם הלכה כג ופט"ו מהל' מעה"ק הלכה ד:
ז ד מיי' פ"ג מהלכות פסה"מ הלכה כד:
ח ה מיי' פ"ג מהלכות תמידין ומוספין הל' ב:

שיטה מקובצת **אי** קסבר כוליה מזבח בדרום קאי. ה"ק דהוי מלי למבעי אי בדרום קאי מאי משון קימעא, הא צריך למשון כל הדרום ולכל הפחות ה' אמות כנגד הפתח, דהא בעינן ולא כיור בפתח אהל מועד: **צפונה שיהא פנוי מכלום.** וא"ת א"כ למה לי להזכיר הכריעתא ואת מזבח העולה שם פתח אוהל מועד לומר דאין כיור פתח אהל מועד, תיפוק ליה משום דאם יעמיד [הכיור] בין המזבח לפתח אהל מועד [ע"כ צריך לסעמידו] נלפון הוא'ל (דבעינן לפון) דכוליה מזבח בלפון קאי ובעינן לפון פנוי מכלום וליכא, וי"ל דאי לאו דמפסקיק הוה מעמידו שפיר בין ההיכל ובין המזבח תוך חלל פתח האולם דלא מקרי לפון דקתמר לעיל דאפילו בין החלונות לא מקרי לפון, ולכך מייתי מקרא דאת מזבח העולה כי' כיור מפסיק בין מזבח לפתח אהל מועד (מהר"ם): **ר"א** בן יעקב אומר **צפונה** כו': תימה דבמס' מדות (פ"ג מ"ו) תנן הכיור היה בין האולם ומזבח משון כלפי דרום, ותמרינן ביומא (דף סג.) מאן תנא מדות דאמר רבי יוסי בן יעקב ומ"מ הכי אמרינן דהא כדמייקינן בהך דר"א הגלילי, וי"ל דהכא דמדות דמזבח בלפון קאי כדבעינן בהך דר"א הגלילי, ומ"מ בלפון מן הדרום ה' אמות ומזבח ובכותל ההיכל לדרום ומקבר כוליה מזבח בדרום קאי, אבל הכא דקתני משון קימעא ליכא לפרושי הכי דמשון מכנגד הפתח דוקא קאמר ולעולם הוי בין המזבח לכותל ההיכל, דא"ל אמאי נקט קימעא אפילו טובא נמי יכול למשכו מכנגד הפתח דאכתי נשאר הרבה מן המזבח לקיומי ונתת את הכיור בין אהל מועד ובין המזבח, אלא ודאי משון קימעא דקאמר משון מכנגד (הפתח) [המזבח] קאמר ולכך דוקא קימעא לפי שצריך לקרבו כל מה שיכול נגד חוץ שבין המזבח להיכל ולאולם כדי לקיים בין אהל [מועד] ומזבח, ואת"ל שאין להרחיקו מן הכותל כל כך מ"מ לא סגי בקימעא דכיון דאפתח קאי צריך שיהא משון מתחילת המזבח ה' אמות כשיעור הפתח: